

Ks. dr Piotr Jaworski

Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

KLUBY INTELIGENCJI KATOLICKIEJ JAKO INSTYTUCJE WSPARCIA WYKSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA W DIECEZJI TARNOWSKIEJ

CATHOLIC INTELLIGENCE CLUBS AS INSTITUTIONS SUPPORTING EDUCATION AND UPBRINGING IN THE DIOCESE OF TARNÓW

Streszczenie

Wśród różnych form zrzeszeń katolickiego laikatu w Kościele można wyróżnić stowarzyszenia i organizacje – działające na podstawie prawa kanonicznego lub przepisów prawa cywilnego o stowarzyszeniach – oraz nieformalne środowiska: ruchy religijne, zespoły, kręgi i małe grupy. Trudna sytuacja Kościoła w Polsce po II wojnie światowej nie sprzyjała powstawaniu organizacji, których działalność byłaby zgodnie zatwierdzona przez zarówno władze kościelne, jak też władze państwowe. Jeżeli zaś pojawiały się organizacje quasi-kościelne czy religijne, uznawane przez władze cywilne, to były to niestety organizacje, które z troską o dobro Kościoła i wiernych niewiele miały wspólnego.

Na tym tle Kluby Inteligencji Katolickiej były pewnego rodzaju ewenementem. Ciesząc się aprobatą władz kościelnych i w jakiejś mierze mimowolnie uznaniem władz państwowych, dążyły do wzmocnienia wychowania religijnego poprzez formowanie człowieka i wspólnoty w duchu chrześcijańskim, kształtowanie postaw społecznych, tworzenie i pogłębianie kultury chrześcijańskiej, rozwój intelektualny oraz różne formy działalności charytatywnej. Na terenie Diecezji Tarnowskiej powstały trzy Kluby Inteligencji Katolickiej: w Nowym Sączu, w Tarnowie i w Mielcu.

Słowa kluczowe: Klub Inteligencji Katolickiej, Diecezja Tarnowska, stowarzyszenia, laikat (ludzie świeccy), wychowanie religijne.

Abstract

Among the various forms of association of the Catholic laity in the Church, one can distinguish associations and organisations – whether they are based on canonical or civil law on associations – and informal circles: religious movements, groups, circles and small groups. The difficult situation of the Church in Poland after World War II was not conducive to the creation of organisations whose activities would be approved by both the church authorities and the state authorities. If, however, quasi-ecclesiastical or religious organisations were to emerge that were recognised by the civil authorities, these were unfortunately organisations that had very little in common with the good of the Church and the faithful.

Against this backdrop, the Catholic Intelligence Clubs were a kind of phenomenon. They enjoyed the approval of the Church authorities and, to some extent, the unintentional recognition of

the state authorities, and sought to strengthen religious education by forming people and communities in the Christian spirit, shaping social attitudes, creating and deepening Christian culture, intellectual development and various forms of charitable activity. Three Catholic Intelligentsia Clubs were established in the Tarnów Diocese: in Nowy Sącz, Tarnów and Mielec.

Keywords: Catholic Intelligence Club, Tarnów Diocese, associations, laymen (lay people), religious education.

Wprowadzenie

Okres II Rzeczypospolitej był czasem rozkwitu katolickich stowarzyszeń i organizacji zrzeszających wiernych świeckich. Liczne stowarzyszenia i bractwa kościelne¹ z powodzeniem prowadziły swoją działalność apostołską, wychowawczą, edukacyjną, czy też dobroczynną. Wydarzenia II wojny światowej (1939–1945) oraz trudna sytuacja Kościoła w Polsce po 1945 r. przyczyniła się właściwie do wygaszenia różnych form zrzeszania się świeckich. W 1949 r. została zawieszona w Polsce wszelka organizacyjna działalność stowarzyszeń apostołstwa ludzi świeckich. Została przerwana ciągłość pracy wielu takich prężnych organizacji, jak: Akcja Katolicka, Odrodzenie, Iuventus Christiana, Krucjata Eucharystyczna, Milicja Niepokalanej czy Sodalicja Mariańska, mających dotychczas wielki wkład w kształcenie i formację kadr katolickiej inteligencji². Wytworzona sytuacja spowodowała, że bardziej rozwinęły się nieformalne i funkcjonujące półoficjalnie grupy i zespoły duszpasterskie działające przy poszczególnych parafiach. Jak zauważa ks. Mieczysław Łaszczyk: „półoficjalny charakter miały również ugrupowania świeckich związane z tzw. duszpasterstwem specjalistycznym, do którego należy m.in.: duszpasterstwo trzeźwościowe, pielgrzymkowe, akademickie, młodzieży pracującej, rodzin, rolników, robotników, środowisk twórczych, itp.”³

¹ Między bractwem (konfraternią) a stowarzyszeniem i ruchami katolickimi zachodzą pewne różnice. Bractwo ma charakter formalny, jest erygowane przez władzę duchowną, ma osobowość prawną i statut, a jego celem zasadniczym jest troska o kult publiczny Kościoła. Stowarzyszenia mają też charakter formalny: mają statut, są erygowane. Ich celami są: troska o rozwój duchowy członków oraz wprowadzenie ducha chrześcijańskiego w różne dziedziny życia społecznego. Natomiast ruch to coś oddolnego, powstaje z potrzeby serca dla odnowy Kościoła, ma charyzmaty, czyli szczególne dary Ducha Świętego. Ruch może się z czasem przekształcić w stowarzyszenie. Mimo braku statutu i oficjalnego dekretu erekcyjnego ruchy działają w jedności z pasterzami i mają ich akceptację, jeżeli działają zgodnie z doktryną Kościoła. Zob. D. Bednarski, *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945–1989)*, Katowice 2011, s. 33–35. Problematykę historyczno-prawnych uwarunkowań stowarzyszeń katolickich na przykładzie Krakowa porusza Katarzyna Krzysztofek. Zob. K. Krzysztofek, *Stowarzyszenia katolickie w Krakowie w latach 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.

² Por. E. Weron, *Świeccy w Kościele polskim*, „Collectanea Theologica” 59 (1989), z. 1, s. 119.

³ M. Łaszczyk, *Kluby Inteligencji Katolickiej w powojennej Polsce. Charakterystyka działalności i próba pastoralnej oceny kościelnej tożsamości środowiska katolików świeckich w okresie PRL-u*, „Studia Włocławskie” 7 (2004), s. 155.

Zaistniała sytuacja spowodowała, że zagadnienie laikatu i możliwości zrzeszania się wiernych świeckich stało się jednym z ważniejszych i jednocześnie trudnych punktów w relacjach Państwo-Kościół⁴. Wydarzenia z października 1956 r. związane z przejęciem władzy przez ekipę Władysława Gomułki w jakiejś mierze otworzyły drogę przemian społeczno-politycznych, których wyrazem była między innymi zgoda władz na powołanie 24 października 1956 r. Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej (OKPIK), skupiającego grono osób dążących do przywrócenia obecności w życiu publicznym autentycznej reprezentacji katolików świeckich⁵.

Powstanie tej organizacji zapoczątkowało rozwój niezależnego ruchu klubowego, w którym najbardziej wyraźną rolę zaczęły odgrywać Kluby Inteligencji Katolickiej⁶. Pierwsze kluby powstały w okresie popaździernikowych zmian w 1956 r. generalnie w największych miastach Polski: w Warszawie, Krakowie, Toruniu, Wrocławiu i Poznaniu⁷ i zasadniczo były pierwszymi legalnie funkcjonującymi od czasów dekretu z 5 sierpnia 1949 r.⁸ organizacjami katolików świeckich, posiadając przy tym wyraźną formę prawną zrzeszeń laikatu oraz aprobatę władz kościelnych. Kluby Inteligencji Katolickiej były – jak to określił Andrzej Friszke – „enklawami w życiu społecznym zdominowanym przez partię, jej doktrynę i język wypowiedzania się o sprawach publicznych”⁹. W tych jakże trudnych czasach Kluby Inteligencji Katolickiej, nazywane popularnie KIK-ami, skupiającymi katolików świeckich, były jednym z nielicznych miejsc dających możliwość swobodnej wymiany myśli, podejmowania różnych inicjatyw społecznych oraz formacji w sferze religii, kultury czy też uwrażliwienia społeczno-politycznego. Jak zauważa Paweł Kaźmierczak: „powstanie Klubów Inteligencji Katolickiej w Polsce popaździernikowej było ewenementem na skalę całego bloku sowieckiego. Pojawiła się instytucja unikalna, mająca szczególną rolę do spełnienia w czasach, w których wolność zgromadzeń i wypowiedzi była ściśle reglamentowana”¹⁰.

⁴ Zob. J. Żaryn, *Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 4 (2005), nr 1 (7) s. 20–24.

⁵ K. A. Kierski, *Kryptonim „Tekla”. Działalność inteligencji katolickiej przy parafii pod wezwaniem świętej Tekli w Ciechanowie w świetle dokumentów aparatu bezpieczeństwa (1988–1989)*, „Meritum” t. 8 (2016), s. 381.

⁶ Zob. D. Zabłocka-Skupieńska, *Kluby Inteligencji 1955–1957*, „Chrześcijanin w Świecie” 1986, nr 10, s. 22–36.

⁷ J. Żaryn, *Kościół w PRL*, Warszawa 2004, s. 88.

⁸ Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach (Dz.U. 1949, Nr 45, poz. 335).

⁹ A. Friszke, *Oaza na Kopernika. Klub Inteligencji Katolickiej 1956–1989*, Warszawa 1997, s. 7.

¹⁰ P. Kaźmierczak, *Klub Inteligencji Katolickiej w Krakowie w latach 1956–1989*, Kraków 2009, s. 9.

1. Powstanie Klubów Inteligencji Katolickiej w Diecezji Tarnowskiej

Pomimo usilnych starań przez wiele lat władze nie wyrażały zgody na zakładanie KIK-ów w kolejnych miastach¹¹. Dopiero pod koniec 1980 r. i w następnych latach zaczęły sukcesywnie powstawać kolejne kluby na terenie całej Polski. Ten oddolny, niczym przez nikogo niesterowany proces zaczął się rozwijać niemal lawinowo. Kluby powstawały jedno po drugim – jak przysłowiowe grzyby po deszczu. Nie oznacza to jednak, że wszystko odbyło się bez trudności¹². Chronologię i sekwencję tych wydarzeń w formie kalendarium wraz z powstawaniem kolejnych klubów pokazuje Paweł Kądziera w opublikowanym pod pseudonimem Stefan Borowicz na łamach paryskich „Zeszytów Historycznych” artykule *Kluby Inteligencji Katolickiej po sierpniu 1980 r.*¹³

W tym czasie doszło również do utworzenia Klubów Inteligencji Katolickiej w trzech miejscach na terenie Diecezji Tarnowskiej: w Nowym Sączu, Tarnowie i Mielcu. Ten stan utrzymuje się do dziś. Najwcześniej, dokładnie 11 listopada 1980 r. założono klub w Nowym Sączu, przy czym jego rejestracja, jako stowarzyszenia, nastąpiła 27 stycznia 1981 r. Postulat założenia takiego klubu zrodził się również wśród uczestników Duszpasterstwa Inteligencji w Tarnowie. Ostatecznie po kilku spotkaniach 2 grudnia 1980 r. powołano Klub Inteligencji Katolickiej w Tarnowie. Na zebraniu założycielskim przyjęto jednogłośnie statut klubu i wybrano zarząd oraz sformułowano wniosek o rejestrację stowarzyszenia. Dwa dni później, 4 grudnia 1980 r. w Wydziale Społeczno-Administracyjnym Urzędu Wojewódzkiego w Tarnowie złożono wniosek o rejestrację klubu, jako stowarzyszenia. Decyzją z 21 stycznia 1981 r. odmówiono jego rejestracji, zachęcając jednocześnie do działania w ramach tworzonego w tym czasie Polskiego Związku Katolicko-Społecznego. Od tej decyzji zostało złożone odwołanie do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem wojewody tarnowskiego. Po ponownym rozpatrzeniu sprawy 4 lutego 1981 r. wojewoda tarnowski uchylił poprzednią, niekorzystną decyzję i postanowił wpisać Klub Inteligencji

¹¹ Warto zaznaczyć, że w Tarnowie doszło do próby założenia Klubu Inteligencji Katolickiej już w 1956 r., jednakże zakończyła się ona niepowodzeniem. Zob. P. Pawlina, *Bogu dziękujcie, ducha nie gaście. 25 lat Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie*, Tarnów 2006, s. 15–16. Symptomatyczny jest fakt, że w tym samym czasie, dokładnie 9 stycznia 1957 r. decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie (L.s.a.2–11/57) postanowiono zarejestrować stowarzyszenie prosojalistyczne o bardzo podobnej nazwie: Klub Inteligencji w Tarnowie, z siedzibą przy ul. Wałowej 2. Zob. Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział w Tarnowie (ANKr./O. Tarn.), Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Tarnowie, sygn. 283, brak paginacji.

¹² Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), sygn. ARz XXII/3. M. Bednarz, *Kluby Inteligencji Katolickiej w Diecezji Tarnowskiej. Historia*, mps, s. 1. Zob. *Kluby Inteligencji Katolickiej jako przestrzeń działań niezależnych w latach osiemdziesiątych XX wieku*, K. Bialecki (red.), Warszawa–Poznań 2014.

¹³ Zob. S. Borowicz, *Kluby Inteligencji Katolickiej po sierpniu 1980 r.*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1986, z. 76, s. 113–142.

Katolickiej w Tarnowie do rejestru stowarzyszeń, co formalnie nastąpiło 13 lutego 1981 r.¹⁴

Również w lutym 1981 r. odbyło się zebranie założycielskie Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu. Decyzja o wpisaniu mieleckiego KIK-u do rejestru stowarzyszeń nastąpiła 31 sierpnia 1981 r.¹⁵ Warto podkreślić, że kluby prowadziły działalność do 13 grudnia 1981 r., po czym wydarzenia związane z ogłoszeniem stanu wojennego spowodowały zawieszenie działalności. Reaktywacja nastąpiła pod koniec maja 1983 r., kiedy to właściwe urzędy wojewódzkie zezwoliły na wznowienie działalności.

Kluby Inteligencji Katolickiej funkcjonowały na podstawie statutu, który określał ich główne cele i kierunki działania. Przede wszystkim mają one na celu:

a) pracę intelektualną i moralną opartą na nauce Kościoła katolickiego, dla kształtowania osobowości człowieka świadomego swych obowiązków indywidualnych i społecznych oraz doskonalenia życia rodzinnego, zwłaszcza przez większą troskę o wychowanie dzieci i młodzieży;

b) pracę w zakresie tworzenia, pogłębiania i rozszerzania kultury intelektualnej, artystycznej i obyczajowej;

c) działalność w celu kształtowania właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza przeciwstawianiu się społecznym chorobom moralnym.

Wyszczególnione podstawowe cele pracy były realizowane przez tworzenie możliwości pracy intelektualnej i wychowawczej, za pomocą organizowania zebrań i odczytów otwartych, zebrań dyskusyjnych, zachęcenia do współpracy rodzin, podejmowania działalności charytatywnej, dostarczania literatury, inicjowania imprez naukowych i artystycznych, prowadzenia czytelnii i bibliotek, wydawania publikacji oraz nawiązywania współpracy z innymi organizacjami i stowarzyszeniami¹⁶. Całokształt podejmowanych działań sprawił, że Kluby Inteligencji Katolickiej, na miarę swoich możliwości, stały się odpowiedzią na ludzkie potrzeby kształcenia i formacji w duchu chrześcijańskim.

2. Klub Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu

Inicjatywa założenia Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu miała swoje korzenie w latach siedemdziesiątych XX w. w duszpasterstwie młodzieżowym rozwijającym się przy tzw. kościele kolejowym prowadzonym przez księży jezuitów oraz w duszpasterstwie inteligencji działającym przy parafii św. Kazimierza. Osoby skupione wokół tych ośrodków, wsparte determinacją ks.

¹⁴ P. Pawlina, *Bogu dziękujcie...*, s. 42–43.

¹⁵ Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Zespół Urząd Miejski w Mielcu, zespół 737, sygn. 123, k. 33.

¹⁶ Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), sygn. ARz XXII/3. Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie §6.

Stanisława Czachora i dr. Krzysztofa Pawłowskiego, a także pomocą krakowskiego KIK-u, doprowadziły do utworzenia Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu. Pewne zdziwienie może budzić informacja, że władze państwowe, podejmując 27 stycznia 1981 r. decyzję o wpisaniu sądeckiego Klubu do rejestru stowarzyszeń, jednocześnie zabroniły prowadzić Klubowi działalności charytatywnej¹⁷. Pomimo tego nieracjonalnego zakazu sądecki KIK z entuzjazmem rozpoczął swoją działalność, a pierwszym na szeroką skalę zakrojonym przedsięwzięciem były zorganizowane w 1984 r. tzw. *Dni Kazimierzowskie* z okazji przypadającej 4 marca 1984 r. pięćsetnej rocznicy śmierci św. Kazimierza. Z tej okazji pojawiły się w Nowym Sączu delegacje Klubów Inteligencji Katolickiej z całej Polski¹⁸.

Wśród bogatego spektrum działalności sądeckiego KIK-u należy zwrócić szczególną uwagę na kilka niezwykle ważnych inicjatyw wychowawczych. Jedną z nich były tzw. *Wakacje z Bogiem* adresowane nie tylko do dzieci z terenu Sądecczyzny. W latach 1999-2003 zorganizowano wypoczynek w tej formie dla dzieci z polskich rodzin ze Lwowa i z Podola na Ukrainie. Podczas modlitewno-rekreacyjnego wypoczynku dzieci przebywały w Kamionce Wielkiej i w Zawadzie k. Nowego Sącza¹⁹. Bardzo cenną inicjatywą wychowawczą był organizowany w ramach Tygodni Kultury Chrześcijańskiej przegląd zespołów dziecięcych, śpiewających przy sądeckich parafiach²⁰. Po śmierci Jana Pawła II powstała inicjatywa określona nazwą *Sercem Budowane*. Razem z członkami innych grup i stowarzyszeń działających w Nowym Sączu, członkowie KIK-u spotykali się wspólnie pod Skałą Piotrową wyciągniętą z Dunajca i umiejscowioną na Sądeckich Plantach. Spotkania miały miejsce każdego 2 dnia miesiąca, przez 6 lat, aż do beatyfikacji Jana Pawła II. Program tych spotkań obejmował: Mszę Świętą w kościele pw. św. Kazimierza, wspólną modlitwę o rychłą beatyfikację, o godz. 21.00 Apel Jasnogórski przed Skałą Piotrową połączony z koronką do Miłosierdzia i czytaniem tekstów papieża. Łącznie odbyły się 72 takie spotkania, które przyciągały nie tylko członków stowarzyszeń, ale również wielu mieszkańców miasta, w tym także dzieci i młodzież²¹. Warto podkreślić, że od 2006 r. corocznie w Niedzielę Palmową pod Skałą Piotrową odbywa się konkurs palm, w którym systematycznie bierze udział mnóstwo dzieci²². W uznaniu całokształ-

¹⁷ B. Jawor, *Nowosądecki Klub Inteligencji Katolickiej* [w:] *XX-lecie Klubu Inteligencji Katolickiej*, B. Jawor, A. Hebenstreit, L. Remi, M. Dobrowolska, J. Pach (red.), Nowy Sącz 2000, s. 3-4.

¹⁸ Tamże, s. 8.

¹⁹ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, s. 135. Zob. również: Wid., *Dzieci lwowskie nie tulają się po świecie*, „Głos Sądecki” 1993, nr 30 (133), s. 5.

²⁰ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, s. 186.

²¹ Relacja pisemna Prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu Pani Bożeny Jawor z dnia 3 października 2020 r. (w posiadaniu autora).

²² Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, s. 76.

tu zasług, Klub Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu otrzymał decyzją Rady Miasta Nowy Sącz z dnia 18 października 2005 r. Tarczę Herbową „Zasłużony dla Miasta Nowego Sącza”²³.

3. Klub Inteligencji Katolickiej w Tarnowie

Zanim kompetentne organy władzy państwowej podjęły decyzję o wpisaniu do rejestru stowarzyszeń tarnowskiego KIK-u, ten prowadził już działalność udokumentowaną w zachowanych protokołach z zebrań ogólnych członków Klubu oraz posiedzeń Zarządu²⁴. Warto podkreślić, że już wówczas KIK tarnowski liczył 216 członków²⁵. Kościelna uroczysta inauguracja działalności Klubu miała miejsce 4 stycznia 1981 r. w Bazylice Katedralnej w Tarnowie pod przewodnictwem Biskupa Tarnowskiego Jerzego Ablewicza²⁶.

Przystępując do konkretnych wymiernych działań, już podczas spotkania Zarządu Klubu 9 grudnia 1980 r. zaplanowano powołanie kilku sekcji: biblijnej, kulturalnej (obejmującej zagadnienia literackie, historyczne i społeczne), filozoficzno-teologicznej, rodzinnej (zajmującej się problemami wychowawczymi) oraz charytatywnej i językowej. W ramach tej ostatniej miały być prowadzone lektoraty z języka włoskiego z możliwością nauki innych języków²⁷. Praktycznie od założenia Klubu wydawany był biuletyn, który początkowo nosił tytuł *Biuletyn Informacyjny KIK-u*. W 1989 r. podjęto decyzję o zmianie tytułu na *Odpowiedź*. Ze względu na fakt, iż w każdym numerze biuletynu znajduje się kronika opisująca wydarzenia z poprzedniego miesiąca, a także ma miejsce prezentacja bieżącego programu, biuletyn jest swoistego rodzaju kroniką KIK-u w Tarnowie²⁸.

Wśród wielu bardzo cennych projektów należy zwrócić uwagę na organizację z inicjatywy tarnowskiego KIK-u Pierwszego Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Tarnowie w 1986 r. w związku z jubileuszem 200 lat istnienia Diecezji Tarnowskiej²⁹. Wydarzenie to było szczególnie bogate w program imprez towa-

²³ Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta Nowy Sącz. Spis zdawczo-odbiorczy akt nr 576, poz. 22, t. VII. Sesje Rady Miasta Nowego Sącza, teczka 0052. Materiały archiwalne kat. A. Uchwała Rady Miasta Nowy Sącz z dnia 18.10.2005 r. sygn. LII/655/2005.

²⁴ P. Pawlina, *Bogu dziękujcie...*, s. 39.

²⁵ E. Zięba, *Początki KIK-u w Tarnowie*, „Odpowiedź. Miesięcznik Klubu Inteligencji Katolickiej im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie” 2016, nr 255 Kwiecień, s. 3.

²⁶ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie. Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie. Brak sygnatury i paginacji.

²⁷ P. Pawlina, *Bogu dziękujcie...*, s. 45.

²⁸ E. Zięba, *Działalność bieżąca*, „Odpowiedź. Miesięcznik Klubu Inteligencji Katolickiej im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie” 2016, nr 255 Kwiecień, s. 5.

²⁹ W oficjalnych ogłoszeniach jako inicjatora i organizatora Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej wymieniano Kurię Diecezjalną w Tarnowie we współpracy z Klubem Inteligencji Katolickiej

rzyszających takich jak: prelekcje, koncerty, projekcje filmowe czy teatralne. Bogactwo tematyczne około dwudziestu wydarzeń sprawiło, że idea Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej z powodzeniem przetrwała do dziś. Szczególnym uznaniem w ramach cykli Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej cieszyły się dyskusje panelowe poświęcone różnorodnej tematyce. Przykładowo 28 października 2000 r. podczas XV Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej prowadzono dyskusję na temat „Wychowanie na przełomie wieków”, której moderatorem był ks. dr Adam Solak³⁰.

Do bogactwa inicjatyw należy także zaliczyć, obok wielu wykładów naukowych, również wspólne pielgrzymki członków Klubu do miejsc świętych nie tylko w macierzystej diecezji, ale także w Europie i na świecie. Podkreślono w ten sposób nie tylko wymiar bycia w drodze, ale również modlitewną formację członków Klubu. Oczywiście najbardziej widocznym wyrazem troski o wzrost duchowy były Eucharystie sprawowane przed wykładami w Bazylice Katedralnej w Tarnowie lub w siedzibie Klubu. Jak przystało na stowarzyszenie o charakterze katolickim, w tarnowskim KIK-u podkreślano przeżywanie ważnych wydarzeń związanych zarówno z historią Kościoła powszechnego, jak też Kościoła diecezjalnego.

Wyjątkowe ważnym elementem pracy formacyjnej klubu był cykl spotkań patriotycznych przy świecach pt. *Tobie Polsko*, prowadzonych przez Prezes Tarnowskiego Stowarzyszenia Sybiraków Stanisławę Wiatr-Partykę. Wieczory te cieszyły się wysoką frekwencją i w dużej mierze przyczyniły się do współpracy z młodzieżą, czego efektem było powstanie tzw. *Salonu młodych*. Jak zauważa Antoni Zięba: „*Salon młodych* to grupa funkcjonująca obok Klubu. To nie była integralna część Klubu w rozumieniu naszego stowarzyszenia. Udostępniliśmy miejsce młodym ludziom, wiążąc z nimi nadzieje, że może z tego powstanie załóżek sekcji młodych wewnątrz Klubu”³¹.

Prezentując działalność tarnowskiego KIK-u, warto zaznaczyć, że 2 grudnia 2001 r. na mocy uchwały Walnego Zebrania Członków Klubu i za zgodą ówczesnego biskupa tarnowskiego Wiktora Skworca ogłoszono akt nadania Klubowi Inteligencji Katolickiej w Tarnowie imienia arcybiskupa Jerzego Ablewicza³². Fakt ten stał się inspiracją do organizacji tzw. *Dni Ablewiczowskich*. W roku 2019 z racji jubileuszu 100-lecia urodzin Patrona tarnowskiego Klubu zorganizowano wystawę poświęconą życiu abp. Jerzego Ablewicza oraz opracowano okolicznościowy numer biuletynu *Odpowiedź* poświęcony tej ważnej rocznicy³³.

kiej. To przesunięcie akcentów wynikało z faktu ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej i panującej cenzury. Zob. P. Pawlina, *Bogu dziękujecie...*, s. 136.

³⁰ Tamże, s. 148.

³¹ Cyt za: P. Pawlina, *Bogu dziękujecie...*, s. 131.

³² Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie, brak sygnatury.

³³ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie, E. Zięba, *Sprawozdanie z działalności Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie im. Abp. Jerzego Ablewicza za okres 17.05.2019 – 29. 09. 2020 roku*, brak paginacji.

4. Klub Inteligencji Katolickiej w Mielcu

Wiosną 1981 r. do ks. dr. Jana Białoboka, pełniącego wówczas funkcję dziekana dekanatu mieleckiego i proboszcza parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mielcu przybyła delegacja z sąsiedniej parafii pw. św. Mateusza z Mielca. W skład delegacji wchodził uczestnicy comiesięcznych spotkań i prelekcji organizowanych dotychczas przez ks. Stanisława Jurka proboszcza parafii św. Mateusza³⁴. W dniu 26 lutego 1981 r. odbyło się zebranie założycielskie. Nie czekając na oficjalną rejestrację i uznanie ze strony państwa, już 16 maja 1981 r. miała miejsce w mieleckim KIK-u pierwsza prelekcja, którą wygłosił dr Julian Maj, przywołując osobiste wspomnienia walk pod Monte Cassino. Dzień później w kościele Matki Bożej Nieustającej Pomocy odbyła się uroczysta Msza Święta rozpoczynająca działalność Klubu połączona z wykładem inauguracyjnym dotyczącym motywów religijnych w twórczości Czesława Miłosza. Wykład wygłosiła dr Irena Sławińska z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³⁵. Statut mieleckiego KIK-u określa cele i zamierzenia na przyszłość. Dokonując pewnego uogólnienia, możemy określić ten cel w tryptyku: praca intelektualna, praca formacyjna oraz działalność na rzecz społeczeństwa. Wyrazem troski o rozwój intelektualny jest organizacja Tygodni Kultury Katolickiej³⁶ w mieście, a także liczne spotkania i wykłady zaproszonych gości. Praca formacyjna uwidacznia się udziałem członków i sympatyków Klubu w nabożeństwach przewidzianych rokiem liturgicznym, ale także w specjalnie organizowanych dniach skupienia, pielgrzymkach jak również poprzez zapraszanie różnych zespołów teatralnych i muzycznych promujących swoim repertuarem wartości chrześcijańskie. Praca praktyczna dotyczy bieżących wydarzeń życia publicznego w Mielcu i w okolicy³⁷. Wśród bogactwa podjętych działań i inicjatyw na szczególną uwagę zasługuje założenie pod koniec 1984 r. Chrześcijańskiej Poradni Rodzinnej, a także rozbudowany program przedstawień i inscenizacji teatralnych podejmowanych przez grupę recytatorską Klubu. Z uznaniem należy również dostrzec włączenie się Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu w organizację kolonii dla dzieci dotkniętych powodzią z okolic Borowej

³⁴ J. Szymański, *Historia Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu* [w:] *Klub Inteligencji Katolickiej w Mielcu w latach 1981–2011. Trzydziestolecie działalności*, A. Skowron (red.) Mielec 2013, s. 10.

³⁵ Tamże, s. 14.

³⁶ W przypadku Mielca nazwa tej inicjatywy przechodziła pewną ewolucję. W 1985 r. oficjalna nazwa brzmiała: Dni Kultury Chrześcijańskiej. Od 1986 r. używano nazwy: Tydzień Kultury Chrześcijańskiej. W 1994 r. pojawiła się nazwa Tydzień Kultury Katolickiej. W 2000 r. mielecki KIK zmienił nazwę na Tydzień Kultury Chrześcijańskiej. Zob. *Klub Inteligencji Katolickiej w Mielcu w latach 1981–2011. Trzydziestolecie działalności...*, s. 77.

³⁷ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu, Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu, Mielec 1985, s. 1–9.

w 1997 r.³⁸ Wymienione przykłady działań stanowią dowód dużego wkładu, który Klub wносił i nadal wnosі w życie Mielca i okolic.

Podsumowanie

Kluby Inteligencji Katolickiej są stowarzyszeniami katolików świeckich działających w łączności z władzami kościelnymi, ale z zachowaniem własnej autonomii. Zasadniczo ich działalność nie jest zamknięta w ramach struktur parafialnych. Poszczególne Kluby zasadniczo są autonomiczne i działają na podstawie własnego statutu i rejestracji zgodnie z wymogami cywilnego prawa o stowarzyszeniach, co daje im osobowość prawną. Ze strony hierarchii kościelnej otrzymują akceptację swej katolickiej tożsamości poprzez mianowanie tzw. asystentów kościelnych. Stanowi to rodzaj mandatu udzielanego przez Kościół i formę pośredniego zatwierdzenia³⁹.

Celem Klubów Inteligencji Katolickiej było aktywne uczestnictwo w życiu Kościoła i całego społeczeństwa. Tak postawiony cel może być wprawdzie różnie rozumiany, jednakże w kontekście działalności poszczególnych klubów wiadać wyraźnie, że chodzi najpierw o umożliwienie członkom rozwoju religijnego, budowanie głębokich relacji z Bogiem i kształtowanie świadomości bycia czy stawania się Kościołem. Inaczej nie można bowiem być w pełni odpowiedzialnym za Kościół i aktywnie uczestniczyć w jego życiu. Chodzi tu też o ewangeliczny styl życia, a więc życie słowem Bożym, sakramentami świętymi i o świadectwo chrześcijańskiej miłości bliźniego. Innymi słowy, chodzi o wzrastanie, na co dzień, w świętości.

Kluby Inteligencji Katolickiej – jak zauważa ks. prof. Michał Bednarz: „zrodziły się z potrzeby moralnego odrodzenia człowieka w trudnych warunkach polskiej rzeczywistości w duchu chrześcijańskiej wiary, nadziei i miłości”⁴⁰. Stąd też w Klubach „analizuje się relacje człowiek – społeczeństwo w świetle podstawowych praw i obowiązków człowieka, aby poprzez refleksję nad polską rzeczywistością kształtować prawdziwie chrześcijańską postawę społeczną”⁴¹.

Wprawdzie w dziedzinie formacji modlitewnej czy liturgicznej Kluby nie wypracowały własnych metod i form, to jednak wciąż akcentowały potrzebę ożywienia i świadomego uczestnictwa w tradycyjnych formach pobożności w parafii czy diecezji. Szczególnym natomiast osiągnięciem była formacja biblijna, prowadzona za pośrednictwem kręgów biblijnych, katechez, konferencji

³⁸ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu. Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej, brak sygnatury i paginacji.

³⁹ M. Łaszczyk, *Kluby Inteligencji Katolickiej...*, s. 158.

⁴⁰ Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), sygn. ARz XXII/3. M. Bednarz, *Kluby Inteligencji Katolickiej w Diecezji Tarnowskiej. Historia*, mps, s.3.

⁴¹ Tamże, s. 5.

i wykładów. W ten sposób członkowie KIK-ów nie tylko zdobywali znajomość Pisma Świętego, ale także uczyli się słuchania i wypełniania słowa Bożego. Bibliista ks. prof. Michał Bednarz stwierdza, że członkowie KIK-ów studiują Pismo Święte, „by w Słowie Bożym szukać odpowiedzi na pytania dręczące współczesnego człowieka. W tym celu organizują wykłady z egzegezy, archeologii i historii biblijnej, by przygotować się do pełniejszego odbioru Objawienia Bożego”⁴². Istotny jest również fakt, że KIK-i jasno stawiały swoim członkom wymagania w dziedzinie praktyk życia religijnego, korzystania w duchowej formacji z katechez dla dorosłych, konferencji i wykładów. Wspomniane środki i przedsięwzięcia miały i nadal mają na celu troskę o wychowanie i formację człowieka oraz jego wysoki poziom moralny i intelektualny.

Bibliografia

Akty normatywne

Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach (Dz.U. 1949, Nr 45, poz. 335).

Źródła archiwalne

1. Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT)

Akta Rzeczowe sygn. ARz. XXII/3.

2. Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu

Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu.

Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu.

3. Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu

Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu.

4. Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie

Kronika Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie.

Sprawozdanie z działalności Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie im. Abp. Jerzego Ablewicza za okres 17.05.2019 – 29. 09. 2020 roku.

5. Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział w Tarnowie (ANKr./ O. Tarn.)

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Tarnowie, sygn. 283.

6. Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta Nowy Sącz

Spis zdawczo-odbiorczy akt nr 576, poz. 22, t. VII. Sesje Rady Miasta Nowego Sącza,teczka 0052. Uchwała Rady Miasta Nowy Sącz z dnia 18.10.2005 r. sygn. LII/655/2005.

7. Archiwum Państwowe w Rzeszowie

Zespół: Urząd Miejski w Mielcu, nr 737, sygn. 123.

Opracowania

Bednarzski D., *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945-1989)*, Wyd. Księgarnia św. Jacka, Katowice 2011.

⁴² Tamże, s. 3.

- Borowicz S., *Kluby Inteligencji Katolickiej po sierpniu 1980 r.*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1986, z. 76.
- Friskze A., *Oaza na Kopernika. Klub Inteligencji Katolickiej 1956–1989*, Wyd. Więź, Warszawa 1997.
- Jawor B., *Nowosądecki Klub Inteligencji Katolickiej*, (w:) *XX-lecie Klubu Inteligencji Katolickiej*, B. Jawor, A. Hebenstreit, L. Remi, M. Dobrowolska, J. Pach (red.), Nowy Sącz 2000.
- Kaźmierczak P., *Klub Inteligencji Katolickiej w Krakowie w latach 1956–1989*, Wyd. WAM, Kraków 2009.
- Kierski K.A., *Kryptonim „Tekla”. Działalność inteligencji katolickiej przy parafii pod wezwaniem świętej Tekli w Ciechanowie w świetle dokumentów aparatu bezpieczeństwa (1988–1989)*, „Meritum” t. 8 (2016).
- Krzysztofek K., *Stowarzyszenia katolickie w Krakowie w latach 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.
- Klub Inteligencji Katolickiej w Mielcu w latach 1981–2011. Trzydziestolecie działalności*, A. Skowron (red.), Mielec 2013.
- Kluby Inteligencji Katolickiej jako przestrzeń działań niezależnych w latach osiemdziesiątych XX wieku*, K. Białecki (red.), Wyd. Instytut Pamięci Narodowej (IPN), Warszawa–Poznań 2014.
- Łaszczuk M., *Kluby Inteligencji Katolickiej w powojennej Polsce. Charakterystyka działalności i próba pastoralnej oceny kościelnej tożsamości środowiska katolików świeckich w okresie PRL-u*, „Studia Włocławskie” 7 (2004).
- Pawlina P., *Bogu dziękujecie, ducha nie gaście. 25 lat Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie*, Tarnów 2006.
- Weron E., *Świeccy w Kościele polskim*, „Collectanea Theologica” 59 (1989), z. 1.
- Zabłocka-Skupieńska D., *Kluby Inteligencji 1955–1957*, „Chrześcijanin w Świecie”, 1986, nr 10.
- Zięba E., *Działalność bieżąca*, „Odpowiedź. Miesięcznik Klubu Inteligencji Katolickiej im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie” 2016, nr 255 Kwiecień.
- Zięba E., *Początki KIK-u w Tarnowie*, „Odpowiedź. Miesięcznik Klubu Inteligencji Katolickiej im. Arcybiskupa Jerzego Ablewicza w Tarnowie” 2016, nr 255 Kwiecień.
- Żaryn J., *Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 4 (2005), nr 1 (7).
- Żaryn J., *Kościół w PRL*, Wyd. Instytut Pamięci Narodowej (IPN), Warszawa 2004.

Artykuły prasowe

Wid., *Dzieci lwowskie nie tulają się po świecie*, „Głos Sądecki” 1993, nr 30 (133).

Relacje

Relacja pisemna Prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu Bożeny Jawor z dnia 3 października 2020 r. (w posiadaniu autora).

Zarząd Założycielski
Klubu Inteligencji Katolickiej
w Nowym Sączu
Parafia, Rektorat Kościoła
Sw. Kazimierza
ul. Sygańskiego 3

Nowy Sącz, dnia 14 listopada 1980r

WYDZIAŁ SPRAW
SPOŁECZNO ADMINISTRACYJNYCH
URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO
W NOWYM SĄCZU

Dotyczy: rejestracji Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu.

Uprzejmie informujemy, że na spotkaniu grupy założycielskiej w dniu 11 listopada 1980 r w Nowym Sączu został powołany Klub Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu.
W załączeniu przesyłamy listę członków-założycieli.
W trakcie spotkania założycielskiego wybrano Zarząd Założycielski oraz przygotowano projekt Statutu, który w głosowaniu został jednogłośnie przyjęty.
Statut w swojej treści jest zgodny ze Statutem Klubu Inteligencji Katolickiej w Krakowie.
Przedstawiając Statut formułujący cele i zadania Klubu - prosimy o rejestrację Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Zarząd Założycielski:

Krzysztof Pawłowski	<u>[Signature]</u>
Zofia Flisówna	<u>[Signature]</u>
Stefan Krawczuk	<u>[Signature]</u>
Marek Papierz	<u>[Signature]</u>
Helena Nasior	<u>[Signature]</u>

Do wiadomości:

1. Sekretariat Episkopatu Polski w Warszawie
2. Kuria Metropolitalna w Krakowie
Kardynał Franciszek Macharski
3. Kuria Biskupia w Tarnowie
Biskup Ordynariusz
Jerzy Ablewicz

Załączniki - 2

1. 3 egz. Statutu
2. wykaz imienny założycieli Klubu.

Fot. 1. Wniosek o rejestrację Klubu Inteligencji Katolickiej w Nowym Sączu

Źródło: Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), sygn. ARz XX/3, brak paginacji.

Adres dla doręczeń:
Parafia Katedralna
Tarnów ul. Kapitulna 2

Tarnów dnia 2.XII.1990 r

URZĄD WOJEWÓDZKI

w Tarnowie

Wydział Spraw Społeczno - Administracyjnych
ul. Narutowicza 34

W N I O S E K

o rejestrację Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie
jako stowarzyszenia zarejestrowanego

Uprzejmie informujemy, że na spotkaniu członków - założycieli w dniu 2.XII.br w Tarnowie został powołany Klub Inteligencji Katolickiej w Tarnowie.

W związku z wybraniem w trakcie zebrania założycielskiego Zarządu Klubu oraz jednogłośnie uchwaleniem Statutu prosimy o rejestrację Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie, informując jednocześnie, że Statut Klubu został opracowany w oparciu o Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Krakowie.

- 1/ Załączniki :
1 egz. wykazu imiennego
członków założycieli
2/4 egz. Statutu

Do wiadomości:

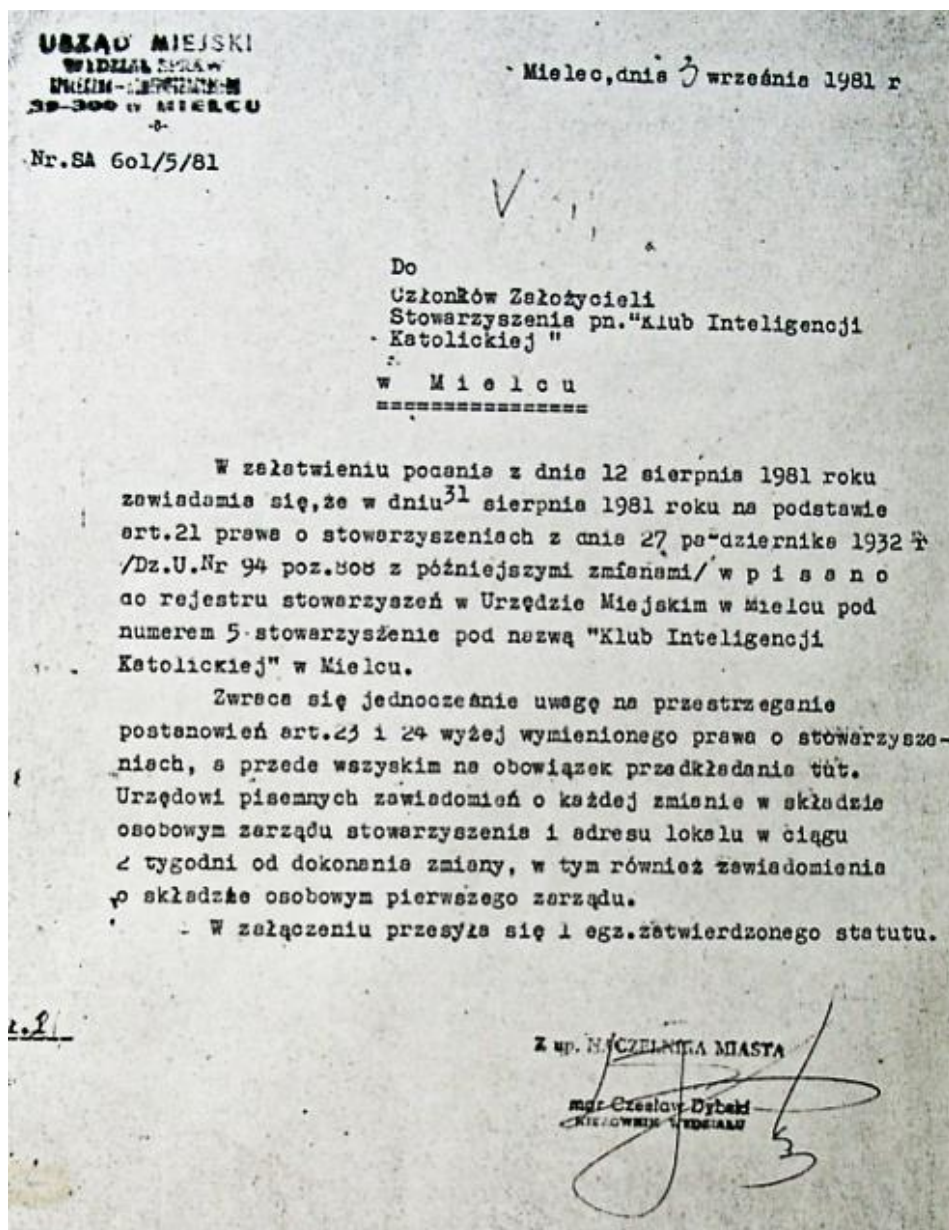
1. Sekretariat Episkopatu
Polski w Warszawie
2. Kuria Metropolitalna w Krakowie
Kardynał Franciszek Macharski
3. Kuria Biskupia w Tarnowie
Biskup Ordynariusz
Jerzy Ablewicz

Za Zarząd Założycielski Klubu
Inteligencji Katolickiej
w Tarnowie:

1. *Andrzej Białobliński*
2. *...*
3. *...*
4. *...*
5. *...*
6. *...*
7. *...*

Fot. 2. Wniosek o rejestrację Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie

Źródło: Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), sygn. ARz XX/3, brak paginacji.

Fot. 3. Dokument potwierdzający wpis Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu do rejestru stowarzyszeń uznawanych przez władze państwowe

Źródło: Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Zespół Urząd Miejski w Mielcu, zespół 737, sygn. 123, k. 33. Zob. także: Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Mielcu. Brak sygnatury i paginacji.